

A Ko kinautolu na'e ui ki he ngaue fakakikite?

- ❖ Te tau lava 'o ma'u 'a e fehalaaki 'o e tui ko e kau palofita ko e "kau tangata ma'olunga ange." Ka na'e fakatonuhia'i 'e Mosese ia koe'uhi he na'e tuai 'ene lea ('Ekisoto 4:10); Na'e pehe 'e 'Isaia na'e 'i ai hono lounoutu ta'ema'a ('Isaia 6:5); Na'e fakakaukau 'a Selemaia na'a ne fu'u kei si'i ki he ngaue ko ia (Selemaia 1:6).
- ❖ 'Oku pehe ko 'Ilaisiaa, 'a ia na'a ne loto-to'a ke fakamanamana'i 'a e Tu'i ko 'Ehapi 'aki ha fu'u la'ala'a lahi koe'uhi ko 'ene angakovi: ko e tangata ia 'o hange pe ko kinautolu" (Semisi 5:17).
- ❖ Hili hono fakahoko ha mana lahi, na'e to hifo 'aupito 'a 'Ilaisia 'i he fakamanamana 'o e mate meia Kuini Sisipeli (1 Ngaahi Tu'i 19:2-4).
- ❖ 'Oku mahino 'oku 'ikai fili 'e he 'Otua 'ene kau palofita koe'uhi he 'oku nau haohaoa. Ko e ha 'oku ne 'afio'i 'iate kinautolu? Ko 'enau 'ofa ki he 'Otua mo 'enau loto fiemalie ke talangofua kiate ia.

B Ko e ha e 'ulungaanga 'o e kau palofita?

- ❖ 'I he 'enau hoko ko e kakai lea 'a e 'Otua, na'e feinga 'a e kau palofita mo e kau palofita fefine ke mo'ui 'o fakatatau ki honau uiui'i (1 Sam. 12:3-4). Na'e 'ilo'i kinautolu 'e he kakai ko e "tangata 'a e 'Otua," "tangata faka'ei'eiki" (1 Sam. 9:6).
- ❖ Ko kinautolu na'e 'ikai ke nau tali 'enau popoaki na'a nau fehi'a mo fakamanamana'i kinautolu (1 Tu'i 22:8, 27). Ka neongo 'a e ngaahi teke na'a nau fehangaahangai mo ia, na'e fakahoko faivelenga 'e he kau palofita 'enau popoaki.
- ❖ Na'e ha 'a Maikaia 'i he 'ao 'o ha ongo tu'i, ko ha palofita 'e toko 400 na'a na fai ha popoaki lelei, pea mo ha le'o na'a ne fale'i ia ke liliu ki he ngaahi tukunga (1 Ngaahi Tu'i 22:10-13). Ka neongo ia, na'a ne tu'u ma'u pea fakafisi ke lea 'aki ha me'a kehe mei he me'a na'e fakaha ange 'e he 'Otua kiate ia (1 Ngaahi Tu'i 22:14).
- ❖ Na'e 'ikai ke nau haohaoa, ka ko e kau tangata mo e kau fefine 'o e lotu, faivelenga ki he Folofola, mo e kau tamaio'eiki 'a e 'Otua mo hono kakai (1 Sam. 12:23; Selema 42:4).

C Ko e ha e ngaue na'e fai 'e he kau palofita?

- Na'e fakahoko 'e he kau palofita 'a e ngaahi ngaue ko 'eni:
- Mo e ngaahi tu'i:
 - (1) Na'a nau pani kinautolu (1 Ngaahi Tu'i 19:16)
 - (2) Na'a nau fakalotolahi'i kinautolu 'i he taimi na'a nau fai lelei ai (2Mhokohoko 15:8)
 - (3) Na'a nau fehangaahangai mo kinautolu 'i he taimi na'a nau fai hala ai (1 Ngaahi Tu'i 21:20)
- Mo e kau taula'eiki:
 - (1) (Na'a nau fehangaahangai mo kinautolu 'i he taimi na'a nau fai hala ai (Mal. 2:1-2)
- Mo e kakai:
 - (1) Na'a nau fakahinohino'i kinautolu 'i he ngaahi hala 'o e 'Otua (Maika 6:8)
 - (2) Na'a nau fakaha 'enau angahala kiate kinautolu ('Is . 58:1)
 - (3) Na'a nau ui kinautolu ke nau fakatomala ('Isikeli 18:32)
- Fakataha mo kinautolu:
 - (1) (1) Na'a nau tohi 'enau ngaahi popoaki (2Mhokohoko 13:22)

D Ko e fe 'a e kau fefine na'a nau ma'u 'a e me'afaoaki 'o e kikite?

- (1) 'Oku lave 'a e Fuakava Motu'a ki ha kau palofita fefine fefine 'e toko nima.
 - (1) NOATAIA. Ko ha palofita loi ia 'i he taimi 'o Nehemaia (Neh. 6:14).
 - (2) KO E UAIFI 'O 'ISAIA. 'Oku 'ikai ke tau 'ilo pe 'oku ui ia ko ha palofita fefine koe'uhi he 'oku ne ma'u 'a e me'afaoaki ko ia, pe koe'uhi ko e uaifi ia 'o e palofita ('Is . 8:3).
 - (3) MELE. 'I he'ene hoko ko ha palofita fefine, na'a ne taki 'a e kakai fefine 'i he hiva hili 'enau kolosi 'i he Tahī Kulokula. Na'a ne tokoni foki ki hono ngaahi tokoua 'i hono tataki 'o e kakai lolotonga 'enau fononga pilikimi 'i he toafa ('Ekisoto . 15:20; Maika . 6:4).
 - (4) TEPOLA. Na'a ne ma'u 'a e lakanga 'e ua ko e palofita fefine mo e fakamaau, pea na'a ne taki 'a e kakai 'i he tau mo Sisela , fakataha mo Pelaki. Hili 'a e ikuna, na'a ne hiva'i ha hiva fakakikite 'o e fakafeta'i (Fakamaau 4:4-9; 5:1).
 - (5) HULITA. Na'e faka'eke'eke ia 'e Sosaia fekau'aki mo e tohi 'o e Lao na'e ma'u. Makehe mei he'ene tali 'a e fehu'i 'a e tu'i, na'a ne lea 'aki ha ngaahi lea fakalotolahi kiate ia (2 Tu'i 22:14-20).

E Ko e ha e ngaahi 'ulungaanga na'e ma'u 'e he kau palofita loi?

- ❖ Na'e 'ikai ko kinautolu kotoa pe na'a nau kikite na'a nau fai ia koe'uhi he na'a nau ma'u ha popoaki mei he 'Otua (Selema 14:14). Ko e ha 'enau popoaki, pea ko e ha na'a nau fakahoko ai ia?
 - Na'a nau fa'u 'enau ngaahi kikite pe 'anautolu ('Isikeli 13:2, 17)
 - Na'a nau lea 'aki 'a e me'a na'e fie fanongo ki ai 'a e kakai ('Isikeli 13:16)
 - Na'e 'ikai te nau lea 'o fakafepaki'i 'a e angahala ('Isikeli 13:22)
 - Na'a nau kumi ki ha lelei fakafo'ituitui ('Isikeli 13:19)
- ❖ Ko e ha 'oku pehe ai 'e ha taha 'oku lea ma'a e 'Otua lolotonga ia 'oku nau 'ilo'i 'oku 'ikai mo'oni? Ko e kakaa'i pe kita? Ko ha holi ke 'ilo'i, pe pa'anga pe ha toe me'a kehe?

- ❖ Ko e me'a fakamamahi taha fekau'aki mo e kau palofita loi ko e 'i ai 'a e kakai 'oku nau fanongo mo muimui kiate kinautolu. 'Oku nau sai'ia 'i he me'a 'oku nau lea 'aki koe'uhi he 'oku 'ikai fie ma'u ki ai ha ngaue pea 'ikai ue'i honau konisenisi. Ka ko e muimui 'i honau hala 'oku iku pe ki he mate.
- ❖ 'Oku fakatokanga ma'u pe 'a e palofita mo'oni fekau'aki mo e ngaahi fakatu'utamaki 'o e angahala, pea poupou'i 'a e kakai ke nau faivelenga 'o tatau ai pe pe ko e ha hono ngaahi nunu'a.

FAKAMATALA FAKALAHİ: KO E UIUI'I FAKAPALOFITA 'O ELLEN G. WHITE

Hili 'ene 'uluaki mata-me'a-ha-mai, na'e ongo'i ta'efe'unga 'a 'Eleni ke fakahoko 'ene ngaue fakapalofita. Na'e ongo'i ta'efe'unga 'a e ta'ahine ta'u 17 mo 'ikai ke ne lava 'o fakahoko hono uiui'i koe'uhi ko e mahamahaki mo e si'isi'i 'ene ako.

Hili ha uike 'e taha mei he'ene 'uluaki mata-me'a-ha-mai, na'a ne ma'u ha mata-me'a-ha-mai hono ua 'a ia na'e fakatokanga ange ai ki he ngaahi faingata'a te ne fehanga hangai mo ia. Hili ha'ane lotu lahi, mo fakalotolahi'i ia 'e ha ni'ihī 'o hono ngaahi tokoua mo e tuofafine, na'e faifai pea tali 'e 'Eleni hono uiui'i.

Na'e si'i hifo 'i he ta'u 'e uofulu, hili 'ene ma'u ha ngaahi me'a-ha-mai lahi, pea poupou'i ia 'e hono husepaniti –Semisi Hitini–, na'a ne tokoni ki hono fokotu'u 'o e fakava'e 'o e Siasi 'Aho Fitu (na'e fokotu'u faka'ofisiale 'i he 1863).

Na'e tokoni 'ene ngaue ki hono fokotu'u 'o e polokalama mo'ui lelei mo e ako 'a e kau 'Ahofitu, pea na'a ne tuku mai ha peesi 'e 100,000 nai 'o e ngaahi tohi fakalaumalie 'oku hokohoko atu hono fakahoko 'o e fakahinohino fakalangi 'i he funga 'o e mamani.